

УДК 378.147:811.1

Антоненко О.В.*

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЄВРОПИ

У статті досліджується процес реформування вищої педагогічної освіти в Чеській республіці, проводиться аналіз стану професійної підготовки вчителів на засадах і принципах Болонського процесу, висвітлюється теоретичний і практичний досвід підготовки вчителів у вищих навчальних закладах Чеської Республіки відповідно до загальноєвропейських освітніх реформ, аналізується «Національна програма розвитку освіти в Чеській Республіці», освітні реформи у Чехії та виділено основне їх спрямування, даються загальні уявлення про зміни професійної діяльності вчителів Чехії та перераховуються основні компетенції учителя згідно з професійним стандартом.

Ключові слова: система вищої освіти Чеської Республіки, ціннісні орієнтири європейського суспільства, компетентність учителя іноземних мов, освітня реформа, Програма-декларація, компетенція, реформування системи освіти, професійна підготовка.

Останніми роками дослідження в галузі освіти стають наріжним каменем подальшого поступу багатьох аспектах буття – сучасному способі життя, організації суспільства. Особисте процвітання і колективний добробут безпосередньо залежить від освіти. Освіта, особливо вища, і наука в умовах нинішньої глобальної наукоємної економіки стали стратегічними ділянками діяльності кожної держави. Усі демократичні процедури прийняття рішень, визначення й захист прав людини стали можливими і зрозумілими завдяки прогресивному розвитку знань і освіти.

Для розуміння динамічних процесів модернізації освіти важливо вивчати досвід країн Центральної та Східної Європи, у яких одночасно відбувається перебудова освіти в умовах глибоких змін усіх сфер суспільного життя. Серед цих країн особливий інтерес становить Чехія, що має розвинутий промисловий потенціал та спирається на глибоке коріння і традиції національної культури та освіти.

Система освіти Чеської Республіки ґрунтується на формуванні самодостатньої, інтелектуально розвинутої особистості, яка зможе бути конкурентоспроможною на міжнародному ринку праці. На принципах інноваційності та людиноцентризму будується вся система педагогічної освіти Чехії, спрямована на підготовку кваліфікованого вчителя, який має відповідати широкому спектру вимог, які містять знання, вміння і компетенції, професійні цінності та практичний досвід.

Проблеми зміни ролей і функцій учителя на сучасному етапі розвитку української та європейської освіти висвітлюються у працях українських науковців В. Кременя, Л. Пуховської, І. Зязюна, Г. Сагач та ін.

Низку праць, спрямованих на пошук удосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів, присвячено підготовці майбутніх учителів іноземних мов, серед них публікації та дисертації В. Базуріної, О. Бігич, Н. Бориско, І. Гушлевської, О. Калініна, Т. Колодько, О. Малиновської, О. Махреєвої, С. Ніколаєвої, О. Петрашук, Є. Солововой та ін., в яких представлено концепції та різні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови, шляхи формування їхньої технологічної, методичної компетенцій, підготовки їх до рефлексивного управління процесом навчання школярів та продуктивної взаємодії з ними.

У працях українських учених досліджуються різні аспекти проблеми іншомовної освіти як школярів, так і студентів вищих навчальних закладів (М. Тадеєва, О. Кузнєцова, О. Перишкова, В. Редько та ін.). Проблеми опанування іноземних мов школярами та студентами країн Європейського Союзу та Чехії зокрема стали

* © Антоненко О.В.*

предметом наукових пошуків чеських учених Е. Вальтерової, Я. Петрух, Х. Павлікової та ін.

Проте, як свідчить аналіз вивченої літератури, недостатньо дослідженою залишається проблема підготовки вчителів Чеської Республіки з точки зору сучасної трансформації педагогічної освіти.

Актуальність зазначеної проблеми обумовила вибір теми нашої статті, мета якої насамперед полягає у висвітленні теоретичного і практичного досвіду підготовки вчителів у вищих навчальних закладах Чеської Республіки відповідно до загальноєвропейських освітніх реформ.

Сучасна освіта Чеської Республіки базується на принципах, викладених в Основному Законі – Конституції [9]. Ці принципи сформульовано в Чартері фундаментальних прав і свобод, який є складовою Конституції:

- піклування про дітей і їх освіту – право батьків. Діти мають право на виховання і опіку батьків;
- кожен має право на освіту. Період обов'язкового навчання встановлено законодавством. Громадяни мають право вільно обирати освіту в молодшій і середній школах залежно від здібностей, також і у сфері вищої освіти;
- громадяни, які належать до національних меншин, відповідно до строків, прописаних у законі, мають право здобути освіту рідною мовою;
- кожен має право вільно обирати заняття і професійну кар'єру;
- законодавство встановлює всі умови для вивчення релігії в державних школах;
- гарантована свобода виконання наукових досліджень і художніх робіт.

Варто узагальнити, що ці шість положень повністю регулюють галузь освіти в Чехії.

Загальне уявлення про особливості освітньої політики Чеської Республіки можна отримати з короткого історичного огляду реформування системи освіти Чехії, який свідчить про її пріоритет у державі. Аналіз освітніх реформ, здійснених у період незалежності Чехії та дає змогу виділити основне їх спрямування:

- 1) націоналізація освіти;
- 2) удосконалення структури та змісту системи освіти;
- 3) повернення автономії й академічних свобод у вищій освіті, а також скорочення впливу держави на університети, що мають високий ступінь незалежності [3].

З політикою держави у сфері освіти побіжно ознайомлює Програма-декларація діяльності уряду Чеської Республіки, затверджена 2005 р. [8]. У ній сформульовано наміри уряду продовжувати реформування системи освіти в напрямку створення інтегрованої та відкритої системи, що гарантує освіту протягом усього життя. Для досягнення високої якості освіти уряд проводитиме постійне оцінювання продуктів освітньої системи. Особлива увага приділяється розвитку ключових умінь і ноу-хау, стимулюванню інформації та громадської грамотності, а також вивченню іноземних мов. Уряд зобов'язується зберігати і розширювати принцип доступності до початкової, середньої і вищої освіти.

Для досягнення поставленої мети визначено таку стратегію:

- використовувати рахунки місцевих фінансів, що підтримає найширшу участь дітей у дошкільній освіті;
- створювати кращі умови для включення людей з фізичними вадами в освітні програми молодших і середніх шкіл;
- надавати доступ до вищої освіти, включаючи терціарну, для малозабезпечених дітей;
- створювати аналогічні умови для освіти в молодшій школі і в молодших класах гімназії;
- сприяти наданню можливостей здобувати освіту національним меншинам;

– підтримувати мистецькі і мовні заклади як незалежний елемент освітньої системи [1].

Така Програма визначає зобов'язання уряду щодо вдосконалення умов праці учителів згідно з вимогами ОЕСР і Європейського Союзу, включаючи умови заробітної плати. Пріоритетом вважається впровадження вчительського законодавства й підтримка реформ вищої і післядипломної освіти вчителів.

Вивчення Програми діяльності уряду Чеської Республіки дає змогу усвідомити основні завдання щодо функціонування і розвитку освіти, а також напрямки освітньої політики держави.

Основні положення філософії гуманістичної, вільної демократичної освіти викладено у фундаментальній праці «Національна програма розвитку освіти в Чеській Республіці», затвердженій Міністерством освіти, молоді та фізичної культури 2012 року [10].

Цей документ створено внаслідок аналізу й оцінювання чеської системи освіти, проведених за останні п'ять років вітчизняними та зарубіжними фахівцями. Метою Національної програми розвитку освіти є утвердження освіти пріоритетною галуззю соціально-економічного розвитку Чеської Республіки, щоб вона впливала на суспільство та стала критерієм оцінювання людських здібностей та їхніх життєвих досягнень.

У Програмі визначено три головних сектори освіти:

- 1) дошкільний, початковий, середній (від 3 до 15 років);
- 2) навчальні заклади терціарного рівня (тобто професійні й вищі навчальні заклади) – поширюється на систему освіти осіб, які вже отримали атестат зрілості та проходять післяшкільне спеціальне навчання та інші короткострокові форми освіти;
- 3) освіта дорослих осіб. У документі зазначено, що на сьогодні найменш сформованим сектором є освіта дорослих.

У Програмі викладено проблеми трьох головних секторів освіти, надано низку рекомендацій, які були б директивами для майбутніх зусиль політиків: 1) проблематика визначення цілей та змісту освіти; 2) питання про систематичне та регулярне оцінювання якості освіти; 3) спостереження за процесами перетворення, що відбуваються всередині шкіл на засадах самоврядування; 4) професійна діяльність та становище педагогічних працівників як головних носіїв перетворень в освіті.

У Програмі визначено поняття «освіта», описано освітню систему Чеської Республіки. Освіта розкривається як явище суспільне, що суттєво може сприяти мобільності в суспільстві, вирівняти життєві можливості, обмежити витіснення на край суспільства груп людей, які перебувають у невідгідному становищі, і тим сприяти його стабілізації.

Програма чітко визначає головну стратегію розвитку освіти в Чеській Республіці, передбачає основні цілі, принципи та завдання, над якими повинні працювати державні структури та заклади самоврядування, окремі навчальні заклади, педагоги тощо.

Отже, у Національній програмі розвитку освіти в Чеській Республіці здійснено аналіз та оцінювання чеської системи освіти. Документ висловлює наміри уряду в галузі освіти та повідомляє про законодавчі й організаційні заходи, що випливають з них, а також про програму розвитку [10]. Аналіз і вивчення Програми дають змогу ознайомитися з основним баченням уряду щодо формування нової системи освіти.

У Національній програмі («Біла книга») розвитку освіти Чехії висококваліфіковані вчителі оцінюються як ключовий фактор розвитку школи, що в свою чергу передбачає необхідні зміни в самій концепції професії учителя, його професійної ролі та компетенцій.

Прийняття Програми розвитку освіти Чеської Республіки стало початком нової реформи педагогічної освіти в Чехії. Основним положенням цього документа стала розробка й утвердження професійних стандартів для всіх категорій вчителів як основи

для програм їхньої підготовки. Таким чином, професійний стандарт діяльності вчителя став уніфікованою основою для вироблення освітніх програм підготовки вчителів у Чеській Республіці, а також системою національних критеріїв акредитації освітніх програм підготовки вчителя, присвоєння кваліфікації випускнику цієї програми.

У цьому документі простежується прагнення уряду Чеської Республіки значно зменшити ступінь відмінностей у наявних програмах підготовки учителя, привести їх відповідно до стандарту професійної діяльності та використати його як основу для побудови якісної педагогічної освіти. Загальне уявлення про зміни професійної діяльності вчителів Чехії доповнює виданий 2004 року Акт «Про педагогічних працівників» [4].

Документ затвердив нові вимоги до кваліфікації вчителів, зокрема визначив, що ступінь магістра – необхідна умова для присвоєння кваліфікації вчителів початкової та середньої школи.

Крім того в документі розроблено нові компетенції вчителя на основі визначення ключових функцій школи, мети навчання учнів і, як наслідок цього, необхідних компетенцій вчителя. Так, було визначено чотири основні цілі навчання учнів: навчання для отримання знань, навчання співжиття з іншими, навчання в дії, навчання життєдіяльності.

Відповідно до кожної мети було розроблено компетенції вчителя, необхідні для досягнення учнями вищевказаних освітніх цілей.

До основних компетенцій учителя у професійному стандарті належать: компетенція вчителя у предметі навчання, компетенція в дидактиці та побудованій на її основі, соціальні, психосоціальні і комунікативні компетенції; професійні, управлінські та особистісні компетенції. Кожна з цих груп компетенцій детально виписана для різних категорій вчителів. Зокрема компетентність вчителя іноземних мов представлена як синтез професіоналізму (спеціальна, методична, психолого-педагогічна підготовка), творчості (творчість взаємовідносин, самого процесу навчання; оптимальне використання засобів, прийомів, методів навчання) та мистецтва (акторства, ораторство). Важливу роль відіграє професійно-комунікаційна компетенція [5].

В основу розвитку педагогічної освіти Чеської Республіки закладаються ціннісні орієнтири європейського суспільства, що поступово трансформуються в багатокультурну демократію. Вони базуються на визнанні таких принципів, як дотримання прав людини, релігійної та культурної свободи, автономії особистості та її вільного вибору в процесі навчання; відповідальності за кінцевий результат навчання; активній толерантності до учнів та прийнятті різноманітності та відмінності їх розумових здібностей.

Проведений аналіз процесу реформування вищої педагогічної освіти в Чеській Республіці дозволяє зробити такі висновки:

- реформування професійної педагогічної освіти є складовою модернізації вищої освіти Чехії в цілому;
- характерною рисою всіх навчальних закладів Чехії після реформування є те, що вони діляться на державні та комерційні.
- провідною ідеєю організаційної моделі педагогічної освіти в Чеській Республіці є забезпечення професійної підготовки вчителя на всіх етапах педагогічного становлення;
- порівняльний аналіз європейського та вітчизняного педагогічного досвіду може бути використано в реформуванні історично-прийнятої моделі підготовки вчителів в Україні.

Наступним етапом нашого дослідження буде подальше вивчення особливостей професійної підготовки вчителів іноземних мов на засадах компетентнісного підходу в Чехії.

Література:

1. Бондарчук Н. О. Державна політика Чехії в галузі освіти: стан і тенденції розвитку : дис. ... канд. наук з держ. управління : 25.00.02 / Бондарчук Наталія Олександрівна ; Акад. муніципального управління. – К., 2008. – 198 с.
2. Дрожжина Т. В. Євроінтеграційні процеси в освіті. Чеський досвід / Т. В. Дрожжина // Управління шк. – 2009. – № 11. – С. 24-27.
3. Короткий історичний огляд реформування системи освіти Чехії. [Електронний ресурс] Structures of Education, Vocational Training and Adult Education Systems in Europe – Режим доступу до журн. : <http://www.eurydice.Org>.
4. Модернизация педагогического образования в Чешской Республике // Учительская газета». – 2010. – № 39.
5. Мельниченко Б. Ф. Реформування сучасної шкільної середньої освіти в Чеській, Словачькій та Польській республіках / Б. Ф. Мельниченко // Історія в школі. – 2008. – № 1. – С. 15-16.
6. Преображенский С. Чешский язык – пропуск к бесплатному сыру / С. Преображенский // Обучение за рубежом. – 2003. – № 3. – С. 24.
7. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у країнах Західної Європи: спільність і розбіжності / Л. П. Пуховська. – К. : Вища школа. – 1997. – С. 30-50.
8. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha [Електронний ресурс] / Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. – Praha, 2001. – 98 s. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.msmt.cz/files/pdf/bilakniha.pdf>. – Назва з екрана.
9. Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů [Електронний ресурс] : zákon ze dne 24. září 2004 // Sbíрка zákonů. – 2004. – Částka 190. – Č. 563. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>. – Назва з екрана.
10. Zákon o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [Електронний ресурс] : zákon ze dne 24. září 2004 // Sbíрка zákonů. – 2004. – Částka 190. – Č. 561. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>. – Назва з екрана.

Антоненко А.В.

ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В ЧЕШСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ В СВЕТЕ РЕФОРМИРОВАНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье исследуется процесс реформирования высшего педагогического образования в Чешской республике, проводится анализ состояния профессиональной подготовки учителей на основе и принципах Болонского процесса, освещается теоретический и практический опыт подготовки учителей в высших учебных заведениях Чешской Республики соответственно общеевропейским образовательным реформам, анализируется «Национальная программа развития образования в Чешской Республике», образовательные реформы в Чехии и выделено основное их направление, даются общие представления об изменениях профессиональной деятельности учителей Чехии и перечисляются основные компетенции учителя согласно профессионального стандарта.

Ключевые слова: система высшего образования Чешской Республики, ценностные ориентиры европейского общества, компетентность учителя иностранных языков, образовательная реформа, Программа-декларация, компетенция, реформирование системы образования, профессиональная подготовка.

Antonenko A.V.

TRAINING OF TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES IN CZECH REPUBLIC IN LIGHT OF REFORMING OF HIGHER EDUCATION OF EUROPE

The article investigates the process of transformation of higher pedagogical education in Czech Republic, it is conducted an analysis of condition of teacher training on the basis and on the principles of the Bologna process, it is covered theoretical and practical experience at preparing teachers at higher education institutions in Czech Republic of relativity to European educational reforms, is analyzed the «National Program of Education Development in Czech Republic», educational reform in Czech

Republic and allocated their main directions, it is given a general idea about changes in teachers' professional activity of Czech Republic and it is enumerated core competencies of teacher according to professional standards, and it is determined, than an important role plays vocational and communicative competence, analysis of reforming of higher pedagogical education process is conducted it is defined, that positions represented in the Charter of rights and freedoms completely regulated the branch of education, observed willingness of government of Czech Republic significantly reduce the degree of differences existing in training programs for teacher to bring them into conformity with professional standards and to use it as a basis for building of a high-quality pedagogical education. The National Program («White Paper») development of Czech education highly evaluated teachers, estimated as a key factor in the development of school, which in its turn provides the necessary changes into the concept of teacher's profession, their professional roles and competencies.

Key words: higher educational system of Czech Republic, valuable orientations of European society, teachers' competence of foreign languages, educational reform, program-declaration, competence, reform of the educational system, professional training.

Рецензент: Голобородько Є.П.

УДК 378.4 : 34 (477)

Бовдир О.С.*

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Стаття розкриває актуальні підходи до підвищення культурного рівня фахівців-юристів. У ній окреслено необхідність розвитку комунікативної культури майбутніх юристів як основи професіоналізму, зроблено акцент на важливості формування професійно-моральних якостей.

На основі аналізу наукових праць розглянуто професійну діяльність юриста та показано вплив комунікативної культури на успішність професійної діяльності. Виділено основні ознаки юридичних професій. Обґрунтовано важливість розвитку спеціальних рис юриста, які характеризують внутрішню структуру його комунікативності.

Професійний розвиток відображає володіння знаннями, уміннями й навичками, а також певні особистісні якості, необхідні працівнику для успішної праці.

Ключові слова: професійний розвиток, професійно-моральні якості, спеціальні професійні якості, структура комунікативної культури юриста, культура поведінки студента-юриста.

Розставлені суспільством пріоритети значною мірою зумовлюють і важливість вирішення проблеми формування комунікативної культури студентів юридичних спеціальностей, без якої неможлива їхня свідома участь у професійній діяльності. Тому сьогодні, за умов становлення демократії в нашій державі, важливим є підвищення ефективності та вдосконалення професійної підготовки юристів шляхом формування в них комунікативної культури як однієї зі складових високоякісної юридичної діяльності.

Розвиток сучасного громадянського суспільства в Україні спонукає систему освіти до вдосконалення підходів у професійній підготовці молоді. Ці підходи мають бути спрямовані на підвищення культурного рівня фахівців, які повинні мати стійкі моральні переконання, уміння творчо освоювати навколишню дійсність за встановленими соціальними нормами, зокрема гуманізму й духовності.

Важливий етап у розвитку комунікативної культури передбачає формування в кожного фахівця певних якостей і стратегій поведінки, які сприятимуть досягненню цілей у спілкуванні з іншими людьми: скласти позитивне враження про себе,

* © Бовдир О.С.*